OĞUZ YABGU DEVLETİ

PROF. DR.
NECATİ DEMİR

ÖTÜKEN
TARİH ARAŞTIRMALARI

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2111
KÜLTÜR SERİSİ: 1145

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-725-7

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Unifset Basım Yayın Sanayii ve Ticaret Ltd Şti
Yakuplu Mah. 194. Sok. Nu:1 / 159 3. Matbaacılar Sitesi
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 875 37 85
Sertifika Nu: 72541

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul - 2024

Prof. Dr. Necati [redacted]
ilçesinin Kumanlar [redacted]
Ortaokulu (1977), [redacted]
Fakültesi Türk Dili ve [redacted]
Yüksek lisansını [redacted]
Üniversitesinde [redacted]
Türkçe öğretmeni [redacted]
Edebiyatı öğretmeni, [redacted]
olarak çalıştı.

13 Haziran [redacted]
ve Edebiyatı Eğitimi [redacted]
2000'de doçent, [redacted]
aşkın makalesi ve [redacted]
Harvard Üniversitesi, [redacted]
tanesi de Danimarka'da [redacted]

1996-2000 yılları [redacted]
Ortaöğretim Sosyal [redacted]
olarak görev yaptı.

2010 yılında Gazi [redacted]
Eğitim Fakültesi Türkçe [redacted]
görev yapmaktadır. [redacted]

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 13
KISALTMALAR 19

GİRİŞ 21
OĞUZ YABGU DEVLETİ TARİHİ VE KÜLTÜRÜNÜN KAYNAKLARI.. 32
1. Türkçe Kaynaklar 32
2. Bizans Kaynakları 36
3. Farsça Kaynaklar 36
4. Arapça Kaynaklar 38
5. Ermeni Kaynakları 43
6. Çağdaş Kaynaklar 44

BİRİNCİ BÖLÜM
OĞUZ YABGU DEVLETİ'NİN COĞRAFYASI
1. Genel Olarak Oğuz Yabgu Devleti Coğrafyası 47
2. VIII. Yüzyılda Oğuz Yabgu Devleti 50
3. IX. Yüzyılda Oğuz Yabgu Devleti 51
4. X. Yüzyılda Oğuz Yabgu Devleti 52
5. Oğuz Yabgu Devleti ve Çevresinde Bulunan Mekânlar 66
6. Oğuz Yabgu Devleti'ne Komşu Bölgeler ve Ülkeler 92

İKİNCİ BÖLÜM
OĞUZ YABGU DEVLETİ'NİN TARİHÎ ALTYAPISI
1. Hun Devleti Dönemi'nde Oğuzların Ataları 109
Hun Devleti ve Parçalanması 109
Kuzey Liang Devleti (397-439) 110
Chü-ch'ü Meng hsün Dönemi 111
Mu-ch'ien Dönemi 113
Kuzey Liang Devleti'nde Fetret Dönemi 113
Bozkurt Destanı 115
2. Birinci Köktürk Devleti 116
3. Doğu ve Batı Köktürk Devleti 116
4. Türgiş Devleti 124

.....347
.....350
.....351
.....352
.....352
.....353
.....355
.....356
.....357
.....357
.....360
.....363
.....365
.....366
.....366
.....367
.....370
.....370
.....372
.....374
.....375
.....375
.....377
.....385

ÖN SÖZ

Oğuz Yabgu Devleti; 765-783 yılları arasında, muhtemelen 776'da Seyhun Nehri boyları ve Aral Gölü çevresinde kurulmuş, son yabgusu ya da hanı Şah Melik'in (diğer adı ile Kılıç Arslan'ın) 1042'de ölmesi ile tarih sahnesinden silinmiştir. Yaklaşık 266 yıl hüküm sürmüş bu Oğuz devleti hakkındaki bilgi ve belgeler son derece azdır. Mevcut kaynakların çoğu da rivayetlere dayanmakta olup bilimsellikten uzaktır.

Oğuzların kurdukları devlete ne ad verdikleri bilinmemektedir. İbnü'l-esir, "Oğuz kavmi"; Kâşgarlı Mahmud, İbn Hurdazbih ve Gerdizî, "Oğuzlar"; İdrisî ve İstahrî ise "Oğuz Ülkesi" olarak anmışlardır. Ancak son yüzyılda çağdaş tarih araştırmaları anlayışıyla araştırmacılar bu devlet için "Sirderya Oğuz Yabgu Devleti" ve "Oğuz Yabgu Devleti" adını uygun görmüşlerdir. Biz de Oğuzlar konusunda çok önemli çalışmalar yapan Faruk Sümer ve S. G. Agacanov'un kullandığı ***Oğuz Yabgu Devleti*** adını doğru bulduk ve onlara katıldık.

Günümüz Kazakistan Cumhuriyeti'nin güneyinde akmakta olan Seyhun, diğer adı ile Sirderya Nehri ve çevresi Anadolu Türklüğünün tarihi ve kültürü açısından son derece önemlidir. Zira Oğuz Kağan Destanı burada başlar. Devamı olan Dede Korkut Destanı'nın bazı bölümleri yine bu bölgede teşekkül etmiştir. Alpamış Destanı'nın mekânı da bu çevredir.

Anadolu Türklüğünün temeli, özgeçmişi, şifresi Oğuz Yabgu Devleti'ne dayanır. Fakat ne yazık ki Oğuz Yabgu Devleti hakkında kaynaklar yok denecek kadar azdır. Bu sebeple, sonraki nesillere örnek olabilir mi bilinmez ama, yaklaşık on yıl Oğuz Yabgu Devleti'nin tarihini yazmak için hazırlık yaptık. Dünya üzerindeki bütün *Oğuznameleri, Dede Korkut Kitabı, Şecere-i Türk, Şecere-i Terâkime, Tevârih-i Âl-i Selçuk* ve bütün dil yadigârlarını topladık. Onlarca kez alan araştırmaları yaptık. Yardımcı unsur olan sikke, arkeolojik kalıntılar

başka bir taş yaparlar. Bu ismi (du-
ğuzların büyüğü bu sahte taşı boy-
ince, kura çekerler. Taş, Karlukların
ı sahte taşı Karluklara verirler. Esas
efsane rivayet edilmiştir ve gerçek
du da tarif edilmemiştir. Ancak ya-
inin komşu olduklarını söylemiştir.
r bölümünün, Burtasların hepsinin
luğunu söyleyerek aynı coğrafyanın

k çok yazar, Türgiş Devleti dönemi
manına aitmiş gibi sunmuştur.
olsalar da biz Türkçe olarak ka-
eleri, Şecere-i Terâkime, Dîvânu Lu-
a okuyup en ince ayrıntısına kadar

rk devleti olmasına rağmen Oğuz
adar müstakil bir çalışma yapılama-
nakların yetersiz oluşundan dolayı-
Oğuz Yabgu Devleti ile ilgili tespit
dünya kütüphanelerinden yaklaşık
oparladığımız bu belge ve bilgileri
aynak olsun diye yayımladık.
duğu bölgenin büyük bir bölümün-
pılmıştır. Cimkent, Sayram, Otrar
d, Yenikent, Kızılorda, Aral Gölü
ştır. Hatta Kazakistan Devleti'nin
nekte olan arkeolojik kazılara göz-
buluntulara bu çalışmamızda yer
askılarında kazılardan yeni çıkan
rada kazılarda bulunan sikkelerin
ası veya uyuşmaması da bir başka
rmaktadır.
ğına göre Batı Köktürkler ve deva-
nç sistemi içinde yaşamakta idiler.

e Türkler ve Türk Ülkeleri, Ankara 2001, s. 72.
2-83.

Ancak çevrelerinde gelişen Zerdüştlük, Budizm, Hristiyanlık ve İslamiyet'ten etkilendiler.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde "Oğuz Yabgu Devleti'nin Coğrafyası" konusu ele alınmıştır. İkinci bölümde konumuzu tarihî zemine yerleştirebilmek için "Oğuz Yabgu Devleti'nin Tarihî Altyapısı" üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde "Oğuz Yabgu Devleti'nin Kuruluşu", dördüncü bölümde "Oğuz Yabgu Devleti'nin Dağılışı" araştırılmıştır. Beşinci bölümde ise "Oğuz Yabgu Devleti Döneminde Kültürel Hayat" konuları incelenmiştir.

İlk kitabımızdan itibaren tekrarladığımız beyanımıza bu çalışmada da yer vermek istiyoruz. Bu çalışmaları hazırlarken gözden kaçmış ilmî ve teknik hatalarımızın bulunmaması elbette mümkün değildir. Eksiklerimiz de kalmış olabilir. Hatalarımızın düzeltilmesi ve eksiklerimizin tamamlanması için konuya daha vâkıf olanların ve okuyucularımızın olumlu tenkidine muhtaç olduğumuzu belirtir, hatalarımızın iyi niyetimize bağışlanmasını temenni ederiz.

Bu çalışma şimdiye kadar elde ettiğimiz bilgi ve belgelerin toplamı olarak ortaya çıkmıştır. Biz bunu, ön çalışma olarak değerlendirmekteyiz. Bundan böyle Oğuz Yabgu Devleti ile ilgili bulduğumuz bilgileri ekleyerek çalışmamızı daha da olgunlaştıracağımızı tekrar etmek isteriz.

Bu eser, uzun süren bir dizi çalışmadan sonra hazırlanabilmiştir. Kaynak taraması ve temini uzun yıllarımızı almıştır. Alan araştırmalarımız çok zor şartlar altında gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarımızı hazırlarken haritaların çiziminde Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir Ergün'den, sikkeler üzerinde yer alan Soğdca yazılar konusunda Aysun Soyer'den, Oğuz Yabgu Devleti seramikleri konusunda Doç. Dr. M. Fatih Karagül'den yardım aldık. Kitabın tashihini vefakâr öğrencilerim Aslı Uysal ile Eda Saygın yaptılar. Katkı sağlayan herkese çok teşekkür ediyorum.

Bu çalışma, Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından ID: 7388, SGA 2021-7388 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

Çalışmamızın okurlar tarafından zevkle okunmasını diliyoruz.

Prof. Dr. Necati DEMİR
Ankara / Ümitköy, 23 Nisan 2023